

Ранко Павловић

АПОТЕОЗА ТАЧКЕ

У рану јесен 1987. године, једног сунчаног поподнева, на каменитој плажи Подвршке, на острву Муртеру код Шибеника, записао сам стихове:

*Јер, треба коначно рећи:
шачка јест и почетак и крај свега,
срж ошјеловљене мисли,
она је шај бишак
за којим трагају филозофи и фарисеји,
што је вршак игле
који испуњава васиону...*

Осјетио сам тог тренутка да ће ови стихови представљати преломну шачку у мојој поезији, да ћу се окренути новом промишљању свега што јест и што би могло бити, што је у сржи или на периферији наших спознајних сфера. И тада сам, грозничаво, све док ноћ није тамне праменове уплела у крошње борића, маслина и смокава око мене, скицирао сва лица бића загонетне и заводљиве тачке, тог сржног ослонца свега што нам је познато и што никад нећемо спознати.

На основу тих муртерских забиљешки, све до 2003. настајала је збирка *Срж*, објављена двије године касније. Једна за другом, споро, као да су се саме од себе исписивале, само онда када су осјетиле да треба да објаве нову спознају или недоумицу проткану готово затомљеним осјећањем усхићења, низале су се пјесме о тачки, том феномену који је, можда и без пјесникове воље али неизбјежно, постајао суштствено обиљежје моје поетике. Оно што је у октобарском муртерском предвечерју отворено пјесмом *Шта ми још преостаје*, након готово

седамнаест година, затворено је у бањалучком мајском пријеподневу посљедњом, шездесетдеветом (број који једино сам себи може створити ореол неке симболике!) пјесмом „Све на свом мјесту” која се завршава овим стиховима:

*Све ће на свом мјесту коначно да се смири,
само ће моје биће бићи далеко,
у пошрази за шачком у којој дрхтури срж,
само ће моја мисао бићи на пушу
на коме стојала не дойичу шло.*

Прву збирчицу пјесама *Немир сна* објавио сам 1963. (па отуд ове, 2013, „пада” педесетогодишњица мог књижевног дјелања и обдјелавања), послје чега сам се више окренуо прози, приповијести, објављујући тек понеку пјесму и збирку, све док ме није опчинио тачка.

Шта је, заправо, тачка? И која тачка? Она на крају реченице, она испод узвичника, испод упитника, или изнад запете, једна из двотачке, једна од оне три што стоје у тексту као ластавице на телефонској жици? Или она у можданој ћелији, у сјеменки из које настаје нови живот, у коју се прометнула планета на којој јесмо, или васељена по којој ћемо се расплинути?

Добро је што нема, или што не наслућујемо одговоре на та питања. Зато – бар у ономе што бих желио да буде моја поезија – из запитаности настају пјесме. О пулсирању тачке у неухватљивом шумору шкољке која своју спиралну потку уткива у њену савршену основу. О тачки која, умножавајући сопствену таму, ствара посестриму, или оној која се нелагодно осјећа на крају пјесме. О тачки која се претвори у плод дивље оскоруше или кост лукаве пастрмке и запне у грлу, па никад не знаш ко је преживио – она или грло. О тачки у црвеном крвном зрнци, у Адамовом ребру, о оној коју су извргли на стуб срама или која је кренула на неизвјестан пут. Зна лукава тачка да се упутити и на Сјеверни пол, да се преда молитви, да заискри у бљеску муње или у оштрици сјекире изнад осућеникове главе, па не знаш ко је егзекутор – она или целат. А тек када се нађе пред огледалом! Каква драма тада бјесни у бићу тачке?! Има тачка и своју граматику, као што зна да се прометне и у саму срж граматике. Препознаћемо је и у камену који гура Сизиф и, не без помијешаних ироније и сажаљења, каже: *Гурај ти, пјесниче, своју шачку / по шом несавладивом пољу, а ја одох за својим послићем...*

Уосталом, Тачки, која је и од Ријечи савршенија, *јест мјесто / крај десног кољена / Оног Који створи Ријеч. // Тачка јест Клица, / она јест Трајање / и јест Судњи Дан.*

То је, могло би се рећи, њена апотеоза, и то је, од оног муртерског поподнева, сржна одредница моје поетике.

Али, ма колико била моћна и опсјенарски расположена, Тачка нема претензија да стави тачку на оно што бих, заокупљен феноменом *лова* и његовим посљедицама, сабијен *између дије њразнине*, расут у *пјесников њрах*, заглибљен у неизрециво *дубље од слушње*, прометнут у клицу, у *зрно*, назвао својим пјесничким надахнућем и умијећем, сопственим погледом на свијет који нам, ма колико се трудили да продремо у његову суштину, остаје неодгонетљив. У сталном дијалогу с пјесмом коју стварама, опсједнут сам ријечју, која зна да буде нестрпљива, потурена, затурена, неизговорена, одбачена, саздана од небеских слова, која шмугне у мишију рупу и чека тренутак када ће се поново објавити, или се сакрије у клицу ораха из мајчиних њедара, па се обнавља, да би била снажнија и учврстила нашу вјеру у сигурност опстајања.

Кад је опоегизована, Ријеч постаје Стих, постаје Пјесма, постаје сам Пјесник. Другим ријечима, претвара се у Тачку која *јест ѡчешак и крај свега* и иза које *не остјаје ништа* или иза које *остјаје све*.

Овај кратак избор, од мојих „младих” пјесама (*Касно* и *Залогај*) до најновије (*Ништи*), показаће, надам се, моју приврженост темама које се баве сопством као загонетним и тешко одгонетљивим микрокосмосом, и да се у овој поезији „стабилизovala његова лутајућа, немирна и узнемирујућа мисао о свијету и потрага за одговарајућим, данас препознатљивим поетско-језичким изразом”, како је у предговору недавно објављеног избора (*Повраћак у шачку*) написао Стеван Тонтић.

КАСНО

Недоречен,
међу твојим прстима,
а истини окренут.

Касно стигох.

И сада:
могу ме и бичем
и временом,
али никад у твоје мисли
недотакнут.

ЗАЛОГАЈ

Комадић меса
устима док приносим
мислим на бика.

На мушку снагу,
ватру у ноздрвама,
рогове силне.

И на јуницу
што иза плота оста
неоплођена,

чекајућ' бика
да поломи тарабе
и узме своје.

Сад је залогај,
тек мрва за шупаљ зуб,
скљокана кожа.

ЛОВ

Ловили смо скакавце и лептирове,
да се на ливади сити наиграмо...
... онда смо ловили зечеве и срндаће,
да се наједемо и опстанемо,

онда смо ловили лисице и вукове,
да не лове наше зечеве и срндаће,

онда смо ловили друге ловце,
да не лове нашу ловину...

... па смо почели да ловимо сами себе,
јер ко једном крене у лов – не зауставља се.

АПОТЕОЗА ТАЧКЕ

Тачки јест мјесто
крај десног кољена
Оног Који створи Ријеч.

Јер, под ореолом,
од Ријечи само је
Тачка савршенија.

Тачка јест Клица,
она јест Трајање
и јесте Судњи Дан.

И зато, кажем ти,
заиста ти кажем,
без двоумљења:

Тачки јест мјесто
крај десног кољена
Оног Који створи Ријеч.

ТАЧКА У ГРЛУ

Претворена у плод дивље оскоруше,
прометнута у кост лукаве пастрмке
која је давно прозрела суштину мамца,
убличена у челичну куглу избачену
из уста увијек гладне топовске цијеви,
прикривена у глави звијезде репатице,
скутрена у зрелој бобици бурјана,
склупчана у зјеници свевидећег ока –
тачка понекад запне у грлу.

Узалуд тада грцаш и гуташ,
залуд колуташ избеченим очима;
са заводљивим смијешком
на загонетном лицу,
разбашкарена у тјескоби грла,
тачка данима тако мирује,
пркосећи себи и своме пркосу.

Ако се ипак стровали у сопствену утробу,
тачка настави живот у влажној мрклини,
а ако остане несрећница у грлу,
никада не сазна ко је преживио –
грло или она.

ПРЕЛАЗАК ТАЧКЕ У СЈЕНКУ

Тек мрвичак,
ни колико је црно под ноктом,
ни колики је врх трна црног глога
заломљен у руку невјештог берача,
ни колика је седефна пјегица
у широком отвореном оку
радознале дјевојчице,
тек толика мрвица одломи се од тачке
и падне крај њених стопала.

Тако почиње да се ствара сјенка
млађане и разуздане тачке.

Временом,
мрва за мрвом,
круни се ткиво тачке
и прелази у ткиво сјенке.
Када се коначно и срце саспе у прах,
цијела тачка пређе у своју сјенку.

ДВА ОГЛЕДАЛА

Стану понекад два огледала
једно пред друго
и дуго се гледају.

Лијево огледало гледа десно
и себе у дубини,
а десно гледа лијево
и свој одраз у њему.

Човјек би рекао да све је празно –
да празно је лијево
и да празно је десно огледало.

И тек кад се помири с том мишљу,
пажљив посматрач назре
честицу чисте свјетлости
у тачку прометнуту,
која час у десном,
час у лијевом огледалу
тражи сигурно уточиште.

НАД ОСУЂЕНИКОВОМ ГЛАВОМ

Као сјекира у целатовој руци
стоји тачка над осуђениковом главом
и чека час извршења казне.

Како је крхка и сићушна нада
онога који ће умријети,
саткана од тачкиних кошмарних мисли!

Ко је егзекутор? – пита се тачка.
– Онај што је изрекао пресуду,
целат у чијој је руци сјекира,

или она, распамећена тачка,
која никако да се одлијепи
од заводљиве оштрице бритког сјечива?

НЕНАПИСАНИ СОНЕТ О ЗИМСКОМ ПРЕДВЕЧЕРЈУ

Као четворопрег из руске баладе
по широкој степи прекривеној
невином бјелином снијега,

на сребрној кочији истканој
од свјетлости залазећег сунца
и пуног мјесеца што се тек појављује,
по неисписаној страници књиге
која још нема ни наслова,
клизи четворостих одбјегао
из *Сонети о зимском предвечерју*.

Пршти сув снијег испод саоника
као прах мастила испод несигурног пера,
циличу у њему грлени сугласници
као метафоре у незачетом стиху,
звоне прапорци самогласника
у гривама распомамљених риђана
који ће ускоро постати вранци,
као што одзвањају неспутани дамари
у пјесми која би хтјела да буде
Сонети о зимском предвечерју.

Реским фијуком танки бич ријечи
комада згуснуту тишину предвечерја,
пригушен топот и рзање спајају
равницу с тајном тачком на небу.
Стих... дрхтај... ништа, па опет стих...
И док четворопрег у бијело предвечерје
утискује траг неке давне мисли,
са ивице степе у касу стиже тројка,
последња строфа још неиспјеваног
Сонети о зимском предвечерју.

ТРПЕЗА НА СРЕД ЊИВЕ

Сједам за скромну трпезу: комадић погаче,
расјечена главица црвеног лука, немарно,
скраја, отченуто парче руменог сунца.
Све блиста празничним сјајем. Чекам
жена да ми приведе умивене синове да их
цјеливам, па да и они сједну за трпезу.

Призивам Бога (да кога бих другог у ово
мутно вријеме које траје од Постања)
да благослови трпезу и љубав на њој што буја.

Одједном, тишину разломи тутањ. Уз топот дивљих коња и звекет оклопа и штитова, стигоше војници из памћења и бахато посједаше за трпезу.

За њима, гле, лаки као срне, лукави као звијери, с каменим сјекирама високо изнад глава, прилазе трпези ратници из дивљег племена.

Убрзо затим, ето копаља са сјевера, топуза са истока, лукова и стрелица са југа, топова са запада – ето хорди које носе главе наших предака.

И од моје трпезе, на сред родне њиве, не оста ништа. Погачу и лук згњечише коњска копита, румен оног парчета сунца изгуби се у прашини.

А ти, из чије куће с друге стране потока диже се стуб плавичастог дима, гледаш и смјешкаш се, не слутећ' шта ће с твојом трпезом сутра бити.

ПЉУСАК

Из крошње ораха,
из небеских кошница –
сипа пљусак ријечи.

Погађају тјеме и очи,
ударају о чеоне кости,
таложе се по раменима.

Како се заштити од њих?
Како умаћи онима које
у себи носе капљице отрова?
И, како препознати праву
и намамити је да слети
на испружен длан?

У МИШИЈОЈ РУПИ

Често ријеч побјегне
у мишију рупу.

А мишија рупа у грлу,
па ти не да да дишеш.

Хоћеш, знаш да мораш
нешто да кажеш,

али ријеч шмугне
у мишију рупу,

у твоје стиснуто грло,
у неизговор.

И онда, питаш се:
чему ријеч и грло?

И – је ли то твоја ријеч
и чије је грло?

О ДРВОСЈЕЧИ И ФИЛОЗОФУ, ЈОШ ЈЕДНОМ

Записах некоћ, неопрезно, да Филозоф
и мој стриц дрвосјеча у исту шуму
никада нису крочили. И покајам се
силно кад у записима наиђох на то што
у једном тренутку сматрао сам истином.
Јер, читајући постојаност из година
посјечених стабала и проничући
у тајну срчике храстовог дуба,
мој стриц понирио је дубоко
у одгонетање суштаства свијета.
Баш као што је и Филозоф, трчећи
за загонетком званом битак, као мачак
за пољским мишем, залазио у шуму
и, изненађен, застајкивао да са усана
мог стрица дрвосјече чита псовке
из којих су, као варнице са наковња,
на све стране врцале одгонетке.

АПСОЛУТНА ТИШИНА

Апсолутна тишина је кћи Великог праска,
савршена је и има спирално тијело.
Она ништа не чује и ништа не види,
храни се одјеком своје нечујности.
У апсолутној тишини чују се само
зуј Васељене и жубор властите крви.
Ко спозна апсолутну тишину,
спознао је неизрециву Творчеву Ријеч,
и њему ништа више не треба,
јер ће слушати оно што другима је сан.

У СЛОБОДУ, У СМРТ

Из располовољене јабуке на тањиру
извлачи се црв. Полако, као да је
вјечност пред њим. И мили, руменкаст.
Глатком површином стола мили.
Мили црв у слободу. У неизбјежну смрт.

НА ПРИЈЕМУ

Вјешамо себе о чивилуке у гардероби,
а наши капути одлазе у салон,
на гозбу на коју смо позвани
по списку састављеном у Кабинету.
Рукави наших капута куцају се
кристалним чашама, допола напуњеним
неком бљедуњавом слузи и безнађем,
и климају празнином изнад крагни,
тамо гдје би требало да буду наше главе.
Кад на све стране проспу довољно
разводњених осмијеха, празни капути
враћају се у гардеробу и са чивилука
узимају оно што би требало да буду
наша тијела, машу празнином рукава,
климају празним оковратницима,
и одлазе у ноћ којој припадају.
Тек кад нам звијезде врате мрвице

живота у утрнула тијела, наши капути,
далеко од свјетлости свечаног салона,
постају оно што јесу: безвриједне крпе,
потребне само за то да сакрију срамоту
и да нас заштите од студени која се
непримјетно увлачи у већ слеђена срца.

ЦИРКУС У НАШЕМ МАЛОМ ГРАДУ

Када дође циркус у наш мали град,
нигдје краја радости. Професори
остављају раскриљеног Његоша,
матуранти Гимназије недочитаног
Толстоја, свештеници Библију,
и сви, гурајући се, журе под шатру.
Цијучу трубе, оргијају таламбаси,
надвикују се клоновни и ходачи
по жици. Гутачи ватре, користећи
непажњу власника, попију више
жестике него што је разгоре у пламен.
Звижди публика бркатој жени,
виче да мајмуне, лавове и слонове
врате у дунглу или тјерају у зоо-врт.
Исмијавају поднапити варошани
бацача ножева пред којим дрхти
рођена кћерка. Траже гледаоци,
пред којима већ подрхтавају слике,
камење да гађају акробату на врху
јарбола, као што су грешну Магдалену
негда разбјесњели грешници каменовали...
Свечана тишина наступи тек када се,
уз звуке фанфара, на средини шатре,
обасут унезвијереним погледима,
појави ђаво у светачком руху.

КАПИ

Нисам ја она кап што клизи
низ лист винове лозе коју је отац
засадио пред смрт, али смо слични.

На рубу ће начас застати, прије
него што падне, као што ћу и ја
начас застати на рубу живота.
За тај тренутак ваља живјети,
јер слутим да траје таман толико
да човјек спозна зашто је ходио
овим свијетом, као што и кап,
која ено већ пада и више није кап,
воденом душом, ма каква да је,
осјећа да је била кап.

7. јула 2013.